

**Запорізька міська громадська
організація «Істина»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«СУЧАСНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ СВІТУ:
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ»**

26-27 серпня 2016 р.

м. Запоріжжя

реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50752399>.

3. Вирок по справі № 119/8683/13-к від 15 січня 2014 року Феодосійського міського суду Автономної Республіки Крим [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36650470>.

ПРИЗНАЧЕННЯ ВИХОВАТЕЛЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

ШПЛЯРЕВИЧ В. В.

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінального права

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Протидія злочинності неповнолітніх є однією з найважливіших проблем українського суспільства. Це обумовлено тим, що неповнолітні, враховуючи вікові та соціально-психологічні особливості їхнього розвитку, входять в ту групу людей, які через відсутність життєвого досвіду не спроможні правильно оцінювати ситуацію, що склалася, і як наслідок – вчиняють кримінальне правопорушення. Сказане й обумовлює необхідність окремого підходу до питань застосування до неповнолітніх правопорушників заходів кримінально-правового характеру, зокрема такого, як призначення вихователя.

КК України надає можливість застосовувати до неповнолітнього правопорушника примусові заходи виховного характеру. Зокрема, відповідно до ч. ч. 1, 2 ст. 97, ч. 1 ст. 105 КК України примусові заходи виховного характеру можуть (повинні) бути застосовані судом у разі [1, ч. ч. 1, 2 ст. 97, ч. 1 ст. 105]:

а) звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності на підставі ч. 1, 2 ст. 97 КК;

б) звільнення неповнолітнього від покарання відповідно до ч. 1 ст. 105 КК.

При цьому суд може застосувати до неповнолітнього такі примусові заходи виховного характеру [1, ч. 2 ст. 105]:

1) застереження;

2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;

3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;

4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;

5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років.

Як видно, одним із різновидів перелічених вище примусових заходів виховного характеру є передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання [1, п. 3 ч. 2 ст. 105].

Про те, що неповнолітньому у разі необхідності судом може бути призначено вихователя в порядку, передбаченому законом, зазначається й у ч. 4 ст. 105 КК України [1, ч. 4 ст. 105]. Більше того, призначення йому вихователя можливе й на підставі ч. 4 ст. 104 КК України. Зокрема, у разі звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням суд може покласти на окрему особу, за її згодою або на її прохання, обов'язок щодо нагляду за засудженим та проведення з ним виховної роботи [1, ч. 4 ст. 104].

Тобто можливість призначення судом неповнолітньому вихователя КК України регламентується не однією, а кількома статтями. Таке нормативне регулювання інституту вихователя у КК України призвело до ситуації, коли призначення вихователя фактично розділено на два самостійні заходи:

а) один є різновидом примусових заходів виховного характеру, оскільки безпосередньо передбачений ч. 2 ст. 105 КК України, яка закріплює види примусових заходів виховного характеру [1, п. 3 ч. 2 ст. 105];

б) інший, передбачений ч. 4 ст. 104 та ч. 4 ст. 105 КК України, є самостійним заходом кримінально-правового характеру, а саме заходом безпеки [1, ч. 4 ст. 104, ч. 4 ст. 105].

Порядок призначення неповнолітньому вихователя передбачений кримінальним процесуальним законодавством нашої держави. Так, відповідно до положень ч. 1 ст. 368 КПК України суд, ухвалюючи вирок, повинен вирішити ряд питань, одним із яких є з'ясування необхідності призначення неповнолітньому громадського вихователя [2, п. 11 ч. 1 ст. 368]. У разі прийняття рішення про необхідність призначити неповнолітньому, визнаному винним у вчиненні кримінального правопорушення, громадського вихователя, у мотивувальній частині вироку обов'язково зазначається про відповідне рішення [2, п. 2 ч. 3 ст. 374]. Згідно п. 2 ч. 4 ст. 374 КПК України у разі

звільнення від відбування покарання з випробуванням відповідно до ст. 104 КК України в резолютивній частині вироку зазначаються тривалість іспитового строку, обов'язки, покладені на засудженого, а також особа, на яку, за її згодою або на її прохання, суд покладає обов'язок щодо нагляду за засудженим і проведення з ним виховної роботи [2, п. 2 ч. 4 ст. 374].

Варто зазначити, що призначення вихователя як захід, передбачений КК України, слід відрізнити від передання неповнолітнього під нагляд, що є заходом кримінально-процесуального характеру. Зокрема, відмінність полягає в тому, що останній є заходом забезпечення кримінального провадження, а саме запобіжним заходом, передбаченим ч. 1 ст. 493 КПК України. Крім того, застосування до неповнолітніх запобіжного заходу у виді передання їх під нагляд здійснюється шляхом передання їх під нагляд не вихователю, а лише батькам, опікунам чи піклувальникам, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – адміністрації цієї установи. Саме таке коло осіб є вичерпним і, на думку законодавця, може забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а також його належну поведінку [2, ч. 2 ст. 493].

Таким чином, дослідивши окремі аспекти призначення вихователя як різновид заходів кримінально-правового характеру, слід зазначити, що його регламентація КК та КПК України свідчить про намагання законодавця зробити більш гуманними положення кримінального та кримінального процесуального законодавства України щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення, враховуючи вікові та соціально-психологічні особливості їхнього розвитку, і цим самим забезпечити ефективний кримінально-правовий вплив на поведінку та правосвідомість останніх.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.